

Бр 3.

У Сомбору 1. (13.) Фебруара 1893.

Год. IV.

ДОМАЋИ ЛИСТ.

Цена је листу:
на целу годину 2 фор.
на по године 1 фор.

Излази сваког 1. и 16. дана у месецу.

УРЕДНИК, ВЛАСНИК И ИЗДАВАЛАЦ:
СТЕВАН КОЊОВИЋ, учитељ.

За Србију:
на целу годину 5 дин.
на по године 3 дин.

Проф. Јован Живановић,
пчелар и књижевник српски.

ПРОФ. ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ

српски пчелар.

(Критички преглед живота и рада му пчеларског.)

Читао у седници богословског удружења „Слоге“ држане 11. Јануара 1893. год.
у Ср. Карловцима

члан Иван Маширевић

и од горњег друштва примљено.

...Nil non mortale tenemus
Pectoris exceptis ingeniique bonis.
Ovid. Trist. Lib. 3. Fl. 7.(Све што имамо, све ће нестати,
али добра дела и умна добра,
вечито трају.)

Навршило се *тридесет година*, како врени син народа српског проф. Јован Живановић, као оно рудар, тражи драго камење у срцу великих брда; како као рудар, вештином и знањем нашавши драги камен, пречишћава га од осталог простог невредног камења. Да, тридесет година је, како је народ српски обогаћен таквим умним, вредним и вештим радеником, који је многи алем камен својим умом, својим оруђем — пером ископао, пречиштио и дао га на част и корист своје милом роду.

Он је то учинио и чини своје народу а народ му је врло задужен, он му у знак признања враћа и враћаће увек малу али лепу отплату — топло захвалност.

Ученици његови, као захвални синови, проносиће свагда и свагде неувели венац славе, који је он сам себи сплео, само ће му они на тај венац обесити траке са натписом: „Један од најдаровитијих и најодличнијих ученика и последовалаца Вукових, Даничићевих и Миклошићевих“ и „бранич српског језика“ на другој траци натпис: „Српски Берлеиш“.

*

Хоћу, да говорим о оном натпису: „Српски Берлеиш“ т. ј. о животу и раду пчеларском проф. Јована Живановића и заслугама за српски народ тим радом.

* * *

Дивни створ пчелу није тешко завоleti, али кад се човек прво упозна њоме. Но упознати пчелу добро, иде мало теже. Кад човек њу добро упозна и кад је заволи, та

љубав не престаје; она као и свака друга љубав ствара се све у већи пламен, док не пређе у одушевлење, у коме мора сваки узвикнути са нашим великаном о коме је овде реч: „Хвала ти Боже! што си ме милошћу својом упознао са неуморном пчелом, која ми је оследила рад, (а тиме и слабо моје тело ојачала) која ми је показала, да је само у раду живот, који ме чува од сваких страсти, која ми је отворила књигу живу, а то је чудноват живот њен, који ме при сваком посматрању и изучавању његову води — као што би Доситије казао — „ка високој мудрости твојој, то јест, ка познању тебе Боже“, која ме у овим нашим мутним данима разгањује и опомиње да нам је само у заједничком раду и слози спас, и која ме још поред свега овога и материјално подиже и снажи“.*)

Оваке хвали Бога на милости његовој, што га је упознао са неуморном пчелом српски Берлеиш г. Јован Живановић; овако он уједно карактерише корист пчеларења, особито истиче моралну корист по човека — а све је то утецало на Јов. Живановића, као силни магнет, да се прилепио пчели, да ју је толико заволео....

*

Бог хтеде и нанесе неког Антонија Лутровог (Буњевца?) из Вајке (бачко подунавље), да буде ђутуричар код Живановића; овај човек сам се неје никад пре тога бавио пчелом, али без сумње је имао прилике, колико толико упознати се њоме или сазнати бар корист од пчеле — јер у Вајској од вајкада рибари и други особито сиромашан свет у великој мери се бави пчеларством; подунавље, шуме, стрњике па код тако лепог краја за пчеле зар би и чудо било!? Кад је

*) Прочитај му лени чланак у Соколу календару за 1893. год.

дошао дакле Антоније у виноград г. Живановића, ваљда га је сама дивна природа, онај лепи изглед, она природна хармонија потсетила на присну другу оваке лепоте — пчелу; уз то г. Ж. беше онда засадио у свом виноград у леп воћњак — — — Боже мој! овака лепота, шуме, виногради, воћњаци, толики цвет, па ко да купи мед из њега?! Тако је ваљда Антоније мислио, те ће он почети најпосле сладити свом господару г. Живановићу како би то изгледало лепо, па како би то добро било, кад би поређао у воћњак и кошнице.

До тога доба г. Живановић тешко да је и помислио, икада да ће бити пчелар, као што сам вели: „У то доба ја несам имао појма о пчели а што је још горе, ја несам смео ни мислити о пчели, јер сам био нервозан и то тако нервозан, да несам смео не само ни мислити, да ме пчела уједе него несам смео ни видети ни чути, да је кога пчела ујела“.

Но и г. Живановић неје био неосетљив за ону празнину, онај недостатак, коју би пчеле требале да поуне. Овамо, онамо склони се он, да се ставе кошнице са пчелама у његов воћњак. И тако „*пре шеснаест година једнога лепога дана марта месеца разлетела се први пут у његовом ичелињку умилна зука неуморних ичелица*“.

Подстрекач Антоније сам неје знао, да ради око кошница, но ту му је помогао покојни карловачки шумар деда-Поја (Порфирије) Николић. Оштроумни и златоусти деда Поја још више оследи пчеларство г. Живановићу и он га први охрабри, да се први пут у животу смео приближити отвореној (одигнутој) пуној кошници. Исти деда-Поја помогао је г. Живановићу, да је лакше прикупио изразе пчеларске, којима се наш српски народ служи а које је доцније штампао, као што ћемо видети. Тако се г. Живановић опријатељно са пчелом. И данас се сећа он својих добрих људи Антонија и Порфирија као оно славни немачки Берленш свога учитеља Јакова Шульца — са најпријатнијом успоменом и захвалношћу. Колико смо ми толики по броју задужени онда г. Живано-

вићу, који нас је не мало друкчије упутно и научио!?

Одмах после тога упозна се са делима најбољих рационалних пчелара Берленша, Ђерзона и др. те за кратко време упозна се и са целом немачком литературом.

На две године после тога отпочне Јован Живановић као апостол пчеларства у српском народу свој рад.

*

Једном походи Живановића на пчелињаку високопечасни г. архимандрит *Иларијон Руварац*. Својим радом, својом умилном радиличком песмом и њега очарају пчеле и томе се ето нађе израза што је одмах по наредби рошкрипта завео пчеларство на овом нашем заводу.

Ево четрнаест година, како г. Живановић са највећим одушевљењем предаје ову „појезију економије“ са колена на колена. Читавих једанаест година предавао је он ову науку бесплатно.

Доласком *Његове Светости Преузвишеног Господина Георгија* на патријаршку столицу а тиме за врховну власт овога нашег завода, постаде ова наука *облигатном*. Његова Светост, који је био покровитељ оне српске пчеларске задруге, која се оснивала у Срп. Итебеју (16. Авг. 1883. год.) и овом приликом приказао се, као предак му славни Стратимировић, великим пријатељем пчеларства.

У историји српскога пчеларства овом делању мора се одати велика важност а тиме и горехваљеним особама — јер као што се из извора разлије читава река, тако се одавде рационално пчеларство најјаче разлило и разлива по народу нашем. И отуда бих скоро, да дам највећу важност овоме раду пчеларском Јована Живановића.

Јовану Живановићу иде највећа заслуга што је он први, који се трудио, да се код нас Срба рационално пчелари. Ово је чинио не само усмено као што смо горе говорили него је чинио и чини врло много и писмено.

Ти радови су нам најчистија огледама у којима се Живановић огледа као прави српски Берленш; они ће му бити „споменици трајнији од туча“.

Напред спомињем, да нећу моћи све радове ове врете изређати по потрудићу се, да се на најглавније обазрем и тиме прелазим на ствар.

*

Јован Живановић почео је писмен свој рад ове врете са мањим чланцима, који излажу у „Застави“ и „Јавору“.

Године 1877. прештампан је из Јавора: „Српски рјечник за кованице“.

„Красни овај посао“ као што рече славни Ђура Даничић, добро је дошао као грађа за „речник југословенске академије знаности и уметности“ у Загребу.

Овако дело могао је израдити само изврени филолог, слависта и изврени пчелар, које се у истини сјединило у Јов. Живановићу!

Пре него што је прешао на саму главну ствар овога рада увађа нас са уводом од прилике овога садржаја:

Материјално стање једнога народа је први и најглавнији основ за даљи успешан развитак и напредак.

Рационално пчеларство је грана економије, која богато наплаћује труд пчелара. За то саветује, да се ова грана економије оберучке прихвати.

Осим материјалне користи навађа он овде још већу моралну корист пчеларства, ово поткрењује опћим примерима у животу пчелара, те се онда зауставља на свећенству у учитељству па вели: „Пчеларство је данас постало науком. Данас треба знати теорију пчеларства, да се постане добрим практичним кованицом. Ко не зна како се пчела плоди и рађа, ко не познаје цео њезин живот, тај не може ни добар практичан кованица бити“. Овде навађа знамените Берлепшеве речи, које ћу и ја овде споменути, јер држим, да би грехота била и једно слово испустити о овом суђењу да ли свећеник и за што треба да пчелари, тим пре што ово читамо у бого-

словском удружењу, чији чланови имају пчеларство за облигатан предмет. Дакле ово су те Берлепшеве речи, које класично карактеришу важност теорије: „Dziron hatte durch Aufstellung einer neuen und richtigen Theorie jeden Denkenden die vollendetste Praxis in jeder Gegend möglich gemacht. Denn wie schon der lexikalische Begriff des Wortes zeigt, ist Praxis die im Leben sich manifestierende, reale That, gleichsam Materie werdende Theorie. Dacher ist der ein armer Tropf, der die Theorie nicht bagreift und dennoch practiciren will. Ein practischer Stümper bleibt er sein Leben lang“. Па за тим наставља Живановић: „Ко може дакле пчеларство боље неговати и коме је прикладније и приличније да негује, ономе, који није никаквих школа учио или изобрааженем свећенику и учитељу? На ово питање није тријебе одговарати, кад се зна, да је пчеларство данас наука. Уз ово навађа за пример немачко свећенство. Иза овога прелази на историју пчеларске литературе код нас Срба, која му је послужила као извор за овај речник. Сад прелази на речник. Ту као што рекох богат филолошким и пчеларским знањем набраја и тумачи значења пчеларских израза, који су у употреби код нашега народа. Таквих израза протумачио је овде 153 на броју. Овај речник допуњавао је он доцније тако у „Јавору“ од године 1879. осим овога има одломак из речника за српске и хрватске пчеларе у „Пчели“ од год. 1884. (год. II.) стр. 42. и у „Пчели“ (1885. год. III. год.) у бројеви 5., 6., 7. и 8.

Да није ништа више осим овога речника урадио на пољу литературе српског пчеларства — много је.

Камо среће да нам је универзална економика номенклатура скупљена као што је ето Живановићем пчеларска! Колико би пољопривредна књижевност одмакла!

(Свршиће се.)

Воћарство.

Воћка у облику пирамиде (или купе — купаста воћка).

Крушка.

Резање прве године.

(Наставак.)

Потера ли из једнога ока само један летораст, као што то обично бива код већине воћака, то се онда тај летораст пусти да израсте од прилике око 40 centimetar-a и тада му се врх уштипне. Ово се с тога чини, да све очи, које се налазе на овом леторасту, а особито оне доње, као што треба израсту и развију се, из којих ће на годину истећи из сваког по један снажан и леп летораст, који нам је врло нуждан при даљем развијању круне. Кад имамо доста потпуних и лепо развијених очију, имаћемо на сваком месту и лепе и једре леторасте, а имамо ли ових доста можемо круни какав хоћемо правилан облик изводити. Дакле главно је да прво до потпуно развијених очију дођемо, а то ћемо пак доћи кад овако будемо поступали, као што је мало час речено. Истина да ће на уштипнутом леторасту на горњем његовом делу, још те године потећи нови летораст — залистци — но ти нам за ову годину неће ништа сметати а на годину без икаквих обзира на њих режу се поједине гранчице по правилима које ћемо у своје време напоменути. Особито ово треба да се ради у расадницима, да се снаже сви делови младице за пресађивање, и да том приликом имамо обилно потпуно развијених очију, да можемо с погледом на њих удесити тако, да што лепшу и правилнију круну овога на и другог облика добијемо. Напротив ако су ови летораст на каламку врло слаби, то се онда не смеју дирати ове прве године, а још мање их присиљивати да се и они још у том добу разграњавају. Ово се ради и изводи само на оним врстама воћака, које по природи својој снажно и једро расту.

Некоји баштовани препоручују да се прве године у садњи воћка не орезује, јер по њиховом мишљењу неорезана воћка боље се ухвати и те године боље и напредује. Ја

сам (Харди) са обе методе упоредо чинио покушаје — при сађењу неке сам резивао, а неке нисам — и слободно могу да речем да нисам приметно ни код једне методе никакве предности ни разлике; и једна је тако исто сигурна као и друга. Ти други баштовани, који при садњи не ће своју воћку да орезују, хоће тим начином друге године јаче и снажније леторасте на својим гранчицама да постигну, него што би постигли кад би при садњи одма и орезали воћкицу. Они држе да због резања при садњи, летораста морају бити слаби и витки, тако да је с њима врло тешко удесити ваљан почетак пирамидалне круне. Тада су принуђени ове слабе идуће године на њиховим основама да их орежу, да би тиме измамили боље и снажније леторасте, које опет у споменутој дужини те године уштипну, да се доње очи потпуно развију, од којих касније правилан облик пирамиде изводе. И ја (Харди) нисам томе противан кад се воћкица у јесен засади, али за пролетње сађење ова метода није zgodna. Моје је мишљење, да је свакојако боље да се при сађењу одма младица и ореже, јер сам на самим воћкицама приметно, да доње очи на орезаним гранчицама много боље и сигурније избијају и терају у виду летораста, док на против оне доње очи на неорезаним гранчицама врло тешко избијају, а често остане цела гранчица до врха гола. Све ово што је речено односи се на оне каламке, односно млада стабла, што су на крушковим дивјакама, као подлогама некаламљена; док на против ако је каламак изведен на дгуњи као подлози, па се не ореже, то он брзо плода почиње донашати а уз то и врло слабе леторасте тера. А напоследку само се од себе разуме, да при сађењу, ма којом методом то да обављамо, морамо надрте, повређане, па и оне гранчице, које на незгодном месту леже сасвим орезати и одбацити их. А није рђаво ако их и сасвим до основе баш не орежемо, него их бар за $\frac{1}{3}$ њихове дужине скратимо

јер и тиме ће мање сока требати, те ће их и жиле лакше и исхранити моћи.

Што се пак тиче старијих већ удешених дрва, при пресађивању како ћемо с њима да поступамо, то нам ваља напоменути, да при вађењу већ таквих воћака, много су штете претрпиле у својим жилама, чији остатак не може бити довољан да може целу недирнуту круну исхранити, с тога се круна мора орезати, мора се круна у известан саразмер према количини жила удесити.

Све коштичаве воћке при сађењу се морају орезивати, јер са највећом сигурношћу морамо да разумемо, да ће све или бар већина скривених или слепих очију кренути и довољно грађе дати и за основ и за продужење скелета дотичне круне, а и за гранчице за донашање рода плодне гранчице. У противном ће се случају плодна места одбити врховима гранчица, а све до тих места голи делови остати.

(Наставиће се)

Пчеларство.

Пчеле треба и преко зиме гледати.

Пчела не преспава зиме него јој је животна радња сведена на најмању меру. Да би пчеле добро презимиле две су главне погодбе, до којих то стоји, наиме кошнице се не смеју узнемиравати у природној летаргији њиховој, и сунчани зраци не смеју ударати у лето од кошнице, да се не би пчеле пре времена пробудиле из зимске летаргије своје.

Пчелар треба и зими да који пут обиђе своје кошнице и да застав код сваке ослушне не би ли по гласу, који од себе пчеле дају, сазнао у каквом се стању находи која кошница. Који народ јако бруји знак је, да зебе, те ту кошницу ваља обмотати чим топлим, а кад попусти хладноћа, омотач треба скинути.

Ако се чује брујање у кошници фебруара ил марта, пошто мало отопли, знак је, да друштво у њој оскудева у води и нема чим да растапа ушећерен мед (укристалисан). Најбоље је додавати воде од горе.

Ако опазимо, да народ од срдоболе болује, треба га што мање узнемиравати, јер се иначе може од зла горе начинити. Једног топлог, лепог дана ваља народ, што пати од срдоболе, нагнати, да излети из кошнице ради чишћења. А ако не би скоро наступило жељено погодно време, а није му се ни надати, онда треба болесни народ пренети на какво сасвим мрачно место, да би што мање био изложен узнемировању. Ако се по том

ипак укаже леп дан, на којем пчеле могу излетати без икакве опасности, кошница се односе на старо место, пчеле гоне и драже да излете из кошнице. А лако и брзо ћемо их измамити из кошнице, ако лупкамо палицом по кошници и шкрупимо загрејаним медом по лету. Како пчеле излете опростиће се срдоболе. Кашње на топлој дану ваља уклонити из кошнице укаљано саће, и друго чисто метнути. Ако су и зидови од кошнице опогањени, поган треба састругати и спрати, или још боље преселити народ у другу чисту кошницу.

Која о прихрањивању пчела у рано пролеће.

Мало које године да није пчелар приморан да прихрањује у рано пролеће своје кошнице. И најпрактичнији пчелар са рђаве и мршаве паше у лањској години, са дуге и јаке зиме или са непогодног и ружног времена и још неких других узрока може да доживи да му пчеле глад помори, ако им за времена не прискочи у помоћ. Познато је свакому да је мед најбоље и најприродније средство за прихрањивање пчела. Ако имамо у приправности оквира с медом лако је помоћи. Но многи не имајући меда у приправности, а и што скупо дође прихрањивање чистим медом, лаћају се свакојаким сурогата, од којих не да се помогну кошнице него грђе страдају но и од саме глади.

Пчелари у Немачкој већ од више година употребљавају један невин и врло добар суро-

гат, који је познат под именом *Хенингових* табала за прихрањивање пчела. Ево шта све и колико треба на количину (Quantum) од 10 килограма ове вештачке хране :

10 килограма жутога леденог (кандис) шећера,

200 грамова у прах стучене fine штирке,

10 грамова беланчевине (албумина) из јајета,

10 грамова угљено-киселог креча,

10 грамова фосфорно-киселог креча,

10 грамова салицилне киселине у прашку.

Ових 5 последњих ствари могу се добити у лекарници.

Удешавање оквира.

Узмемо празне оквирове и прилепимо на једну страну њихову пергамент-артију тако, да оквир изгледа као калуп са дном од артије.

Готовљење масе за прихрањивање и разливање у оквирове.

10 килограма кандис-шећера растопимо у 1800 грамова воде и дотле кувамо чешће пенећи док се растопљени шећер тако не згусне да се отеже као кончић. Тада уз престано мешање сипамо полагано остале саставне делове једно с другим помешане и још неколико тренутака држимо на ватри ову смесу, да се кува. Тако зготовљену масу разливамо у оквире, који положено леже на равной подлози ; кад се маса сасвим исхлади, изгледа као камена плочица и испуњава цео оквир. Пергамент-артија не сме се одлепити са оквира, него се заједно с њим меће у кошницу, а то за то, што маса у топлоти и влази хоће да омекне и да испадне из оквира.

О употреби вештачке хране.

Хенингове табле за прихрањивање употребљавају се тако исто лако и просто као и оквири с медом. Приметимо ли, да је којему народу нестало меда у рано пролеће, додаћемо му најмање три оквира са вештачком храном но тако, да они дођу у средину међу

саће у горњој половини кошнице. Деси ли се, да у јесен немамо толико меда, колико је довољно за зимницу, тада ћемо при узимљивању мањак допунити овим вештачким таблама. Ако немамо ни мало меда за зиму, слободно и без бриге можемо се место меда Хенинговим таблицама за прихрањивање послужити, од којих је пет довољано да се исхрани једна кошница преко зиме, јер је свака табла тешка 1½ килограм.

Па ни у том случају, ако је кошницама претекло доста зимнице, није шкодљиво шта више корисно је, да свакој кошници, чим мало отопли и кошнице се смеју отворати, додамо у рано пролеће једну до две оваке табле. Овај сурогат има у себи све оне материје, које су потребне пчелама за одржање живота а наиме за развијање легла пчелиња. Шећер је веома хидроскопичан — усисе у себе влагу у кошници. У албумину находи се азота (гушика), који достојно замењује цветни прашак који игра важну улогу не само при храњењу савршених пчела него и легла њихова. Креч служи као грађа, од које постаје хитин, пчелињ костур, брашно од штирке потпомаже респирацију а салицилна киселина са своје антисептичне моћи не да, да се шећер лако поквари и стаје на пут и другим болестима, које постају од бактерија.

Једном речју табле за прихрањивање садрже у себи све оне материје, које су потребне пчели за живот и развијање њезино. Њихова добра страна није само та, што у оскудици замењују мед, него се морају још и с тога похвалити, што су cadre да нам сачувају многе кошнице од пропасти, која их обично сналази у рано пролеће. Имају ли пчеле у својим кошницама ове вештачке хране, неће бити приморане да у невреме излећу из кошница ради скупљања меда и рђе. Којег пчелара неће душа заболети кад види, како му пчеле принуђене да на ружном времену иду на пашу, на силу бога гину. Зар једном лепо претуре пчеле зиму, а кад у пролеће оне заглаве и здраво се прореде.

Наука нас учи познавати све оне материје, које су нужне животињском телу да

може живети и напредовати. Сточари се користе овим проналаском науке, па за што би пчелари заостали за осталим светом и затво-

рали очи пред чињеницама, које су им сваки дан пред очима.

п. М. Г.

СВЕ О ПШЕНИЦИ.

Написао Фр. Х. Сремац.

(Наставак.)

Сразмерно је *Shirriff* пшеница наспрам осталих боља, једино ју у коликоћи надмашује *аустралиска бркуља* а по каквоћи је боља од прве а лоша од задње.

Shirriff пшеница је дакле врло плодна а напред смо чули и друге њене добре стране, али човек непознавајући ју поближе и видећи ју по ценицима хвалити, дао би се завести да је негује. Може бити да би добро прошао али би могао и насести, колико су корисне њене добре стране, толико су штетна њена злочеста својства, наиме у нашим јужним пределима, где би од јаке сунчане жеге настрадала, пак би само $\frac{1}{2}$ или $\frac{1}{3}$ а може бити и још мање од њеног нормалног прихода донела. Она је више прикладна за северније пределе за горњу Угарску, Аустралију, Чешку итд. но могућност није искључена, да се не би и код нас дала аклиматизирати, те да би донела може бити још више плода но што смо напред видели. Да се пак и код нас узмогне одомаћити, треба семе њено купити из оних предела Француске, који по географском положају одговарају нашим. Ово купљено семе треба по напред споменутом напутку посејати, те након неколико година сам себи добро семе створити, јер на тај начин ће се семе кроз неко време аклиматизирати и за наше околности сасвим прикладно постати. У опште није саветно одмах се са страним и новим врстама у велико упуштати док их ниси у малом кроз више година опробао.

Вилморен у својем извреном делу „*нај боље феле пшенице*“ — (*Die besten Weizensorten*) — навађа њихове добре и злочесте стране све пшенице, те која је за коју земљу и климу прикладна. Он каже да као код животиња, тако исто и код биљака постоје расе,

које су мање више савршене, те које разном ступњу напретка културе одговарају. Једне, вели, задовољавају се и са малим; такве прикладне су за најгоре земље, оне су скупо оруђе с којим се итина мало али ипак нешто и са малим трошком постићи може. Друге напротив, вели, траже много ђубрета, те које без ђубрета и добре земље не би могле успевати, оне траже да донесу што већу корист не само нагнојено земљиште већ и земљу што бољу по својој нарави, јер без ових ових делова не ће никако успевати или ће плодом својим само трошкове око културе њене платити а то није довољно. Међу скромнима пшеницама и онима, које све најбоље погодности захтевају, налази се и оне врсте, које су по њиховим захтевима између обеју речених, оне се дају прилагодити скоро за све околности. Наравски и овде важи правило кушај у маломе, неверуј свим хвалама по ценицима, док се сам уверио ниси.

Најбоље семе ћеш добити код узорних властелинства, где се на све пази, пошто се семе за властиту потребу произвађа, оно пружа веће гаранције, него ли икоја жидовска фирма.

Ако већ из трговине које желиш семе купити, јер си занесен њеним ценовником са лепим сликама које врсте пшенице и са крајним хвалама, које су у ценику са меденим речима слику ову теби у нарави још лепше представили, то се онда рађе распитај за солидну фирму, која и ако је јако удаљена од твојега места, па била она ма и у другој краљевини или царевини, не жали онај новац што ће за довоз доћи, јер главно је да си добро послужен, да постигнеш што си желео. У опште треба што више опрезности особито кад се купује већа коликоћа, па зато треба

од дотичне фирме тражити гаранције, да је то она врста пшенице, коју купујеш, даље да је клицава а не стара, чиста не ваља помешана са другим врстама.

Код пољопривреде важи стара позната пословица „*кушиј све а избири најбоље*“, то је најбоље средство за опрезност. Тога ради не би од горега било, када би пољопривредник а наиме онај који поседује до 30 и више јутара, жртвовао парченце свога земљишта за покушалиште, на ком би нашао лепе забаве а још лепше поуке. Таково покушалиште састојало би се од више леја, од прилике као што су леје у баштама одељене са стазама, дакле не одвећ велике, довољно велике би биле од 1—2 квадратна хвата Ту би посејао разне ценицима препоручене врсте пшеница, за које би незнатна коликоћа семена требала; леје ове означио би текућим бројевима 1, 2, 3, итд. што би у посебном за то приређеном записнику за равнање служило. Морао би дакле водити неки записник у који би забележио, када је то покушалиште орано, колико пута, шта је пре пшенице онде било, којој предидућој биљци је ђубрено; када је речена и која врста посејана, када је клицала, када је иста сазрела, од чега је боловала, колико је добивено зрна, сламе и плев

и подобно. Добивена коликоћа приплода да се прорачунати колико би која врста дала по јутру или по хектару, а то би после неколико година крај других бележака у записнику служило као мерило, која врста би најбоље одговарала местним одношајима тога поседа. Ова покушалишта не смеју бити сваке године на истом месту, већ на другом, после друге које плоднине, после кукуруза, рене, кромпира или угара, према томе што се све на томе поседу сеје.

Овакових покушалишта за скоро све пољопривредне биљке видимо данас тако рећи код свију пољопривредних или господарских школа а и на већим снахилуцима, која не само за проучавање појединим стручњацима ученицима служе, већ и за пример или узорак целе дотичне околине. Немам при руци примерак пшеничнога покушалишта од наших којих пољопривредних завода, чега ради узео сам у следећем таблицу једне практичне ратарнице у *Сент-Релу* у Француској у Департману *Haute-Saone* од године 1882/3. Држим да ми се не ће замерити ако се таквим примером служим чак из Француске, већ с тога што оданде скоро у сваком погледу струја културе баца стреле своје к нама на богат исток.

В р с т а	Време када је		Један хекто- литар важи кила	Уродило на једном хектару	
	посијана	поницла		зрна	сламе
				килограма	
1. Rouge inversable-пшеница	8. окт.	18. окт.	73·50	3756	5000
2. Chiddam-пшен.	„	25. „	75·50	3463	4714
3. Spalding-пшен.	„	18. „	74·00	3468	5173
4. Hickling-пшен.	„	20. „	75·00	3174	5317
5. Бела фландриска пшен.	„	20. „	75·00	3067	6803
6. Бела ришеле пшен.	„	20. „	76·00	3050	3637
7. Бела пшен. Есеке	„	20. „	75·00	2852	4556
8. Викторија-пшен.	„	18. „	75·50	2828	3333
9. Urtoba-пшен.	„	17. „	75·00	2578	4756
10. Prince-Albert-пшен.	„	20. „	75·00	2393	5718
11. Trintale-пшен.	„	20. „	76·50	2222	5000
12. Saumur-пшен.	„	22. „	75·00	2236	5410
13. Бела Ангер-пшен.	„	22. „	74·50	2193	5066
Просечно	—	—	75·03	2865	4960

Врете, које су у великом сејане, донеле | земља и предидућа култура а то се види из
су још веће разлике, пошто је упливисала | следећег:

В р с т а	Каква је земља	Предидућа култура	Посијано	Један хектари тар важи кила	Уродило на једном хектару		
					зрна	сламе	плеве
					килограма		
1. Плава пшеница	блага иловача	угар	19. септ.	70	3150	8206	1100
2. " "	"	кукуруз, гра- хорица, пасуљ	28. "	70	3027	6787	1000
3. Roseau-пшен.	"	репа	29. "	75	2700	7200	1000
4. Плава пшен.	"	"	5. нов.	75	2418	5778	800
5. Goldendrop-пшен.	"	детелина	28. септ.	75	2400	4500	700
6. Обична пш. јарица	песковита иловача	репица, репа	13. марта	75	1837	5154	692
7. Црвена угар. пш.	"	кромпир	28. септ.	75	1575	4275	500
8. " " "	"	детелина	17. окт.	70	1295	4200	533
Просечно	—	—	—	73	2300	5763	790

Године 1885. у практичној ратарници
у *Mathieu de Dombasle* код Нанције у Фран-
цуској на њиховом пшеничном покушалишту
дошли су до ових резултата:

Врсте пшеница	Уродило по 1 хектару	
	зрна	сламе
	килограма	
1. Aleph	2614	7874
2. Аустралека	3020	7321
3. Haie-пшен.	2957	6500
4. Hunter white	2445	6852
5. Hickling	3367	6000
6. Lamed	3033	6166
7. Square-Head	3471	5770
8. Dattel	3179	5886
9. Blood red	3018	5780
10. Goldendrop	2586	6232
11. Galand	2719	5635
12. Зеланска	2521	5882
13. Бордо	3048	4800
14. Викториа	1997	5250
15. Бела глатка Poulord	2539	4100
16. Бела фландриска	2102	3832
17. Озима Chiddam	1831	3823
Просечно	2768	5747

Пшеница је већим делом *озим* (*Winter Weizen*) т. ј. сеје се на зиму или у јесен,
но може се сејати и у пролеће, чега ради
се и назива прољетна и пролетна или *јарица*
(*Frühjahrsweizen*). Но има и таквих фела,
које се могу сејати и е јесени и на пролеће,
такове називамо *пресевалице* (*Wechselweizen*)
а *Henri Wilmorin* назива је такођер „*Fe-
bruar Weizen*“, јер се могу и у фебруару
сејати; ове у доброј земљи незаостају далеко
за озимом, јер су доста родне. Ове пресева-
лице су особито онда добро послужиле, кад
се сетва пре настале зиме није могла завр-
шити или и онда кад би јаки мразеви (голо-
мразице) јесењи усев тако уништили, да се
је морао заорати и у пролеће опет на ново
засејати.

Јарице и оне имају своје добре стране,
али озиме су ипак у сваком погледу од њих
много боље а што је главно, плодније су и
квантитативно и квалитативно. И јарицом се
да надокнадити мразом пронала озима пше-
ница, која се је морала заорати т. ј. мразом
уништену пшеницу у пролеће заоремо и по-
сејемо јарицу. Јарица надаље повољна је
плодореду (*Fruchtfolge*), јер често може заме-
нити место јечма или зоби а најбоља је по-

сле кукуруза, кромпира или репе. Јарице сеју се по најчешће месеца марта, пак зато ју Немци и називају „März-Weizen“; она подноси топлију климу и сушу.

Goldregen-пшеница или *Goldendrop*-мартова пш. дала је 28—30 хектолитара црвеног врло дугуљастог зрна са дугачком и белом сламом. Најфинија и најплоднија јарица је „бела март-Chiddam“.

У опште сејели се пшеница у велико добро је посејати више врста, сваку фелу за себе, јер једна пре дозрева а друга касније, озима пре ће сазрети а јарица касније, дакле не све на једаред, пак тога ради радну снагу могуће је боље разделити а и сетву према фелама боље удесити и што више посејати. А што је главно, све врсте пшеница нису једнако осетљиве проћу метеоролошким утицајима, па и што се тиче плода једна је роднија од друге, пак се редко дешава да све неуродне неродица је ту тако рећи искључена.

Као што се препоручује у велико више врста пшенице засебно сијати, тако опет многи препоручују сејати смесу разних врста исте феле т. ј. више озимих заједно а јарице опет заједно. Но и ова култура има своје добро и злочесте стране. Обично све те врсте нецветају у једно и исто време а то је најопаснији часак вегетације, да поремети и у опасност стави вегетацију, у тај часак довољна је једна ладна кишица, да поквари целу добит. Када би у тај пар била само једна врста, ту би услед настале ладне кише већина цвета ове пшенице неплодна остала; је ли култура мешовита, ту би онда само неки део настрадао, јер нецвета сва наједаред, једна је врста прецветала, једна цвета а друга ће истом цветати итд. Овако тврди Вилморен, но доказано је, да је само оплођивање и за време ладне кише нормално било. Злочеста је страна мешовите културе исте феле по разних врста, што све врсте не дозревају у исто време. Ако али строго узмемо ту разлику времена за које једна пре а друга касније, дозрева, то опажамо, да је та разлика незнатна и да се таква пшеница може слободно жети кад је две трећине потпуно зрела, без да би квалитет тиме што трпео.

Па када у даљему сразмерно сравнимо све добре стране њене наспрам злочестих, то долазимо до закључка, да овде злочесте скоро ни у обзир нетреба узимати.

Мешамо ли већ врсте то треба на то пазити, да се заједно посеју само такве врсте, које по нарави њиховој захтевају, да се у једно и исто време посеју. Вилморен на темељу многих покушаја вели, да смеша двеју разних врста скоро увек даје више зрна, него кад би од ових двеју врста сваку за себе посејали. Па тога ваљда ради и виђамо врло често на сељачким њивама помешану пшеницу, коју ако нећеш моћи другач а оно бар по осинама распознасти — једна има осине а друга је голица.

Поступак сејања разних пшеница заједно оправдава и она добит, када помислимо, да све врсте пшеница не само да нису по својима вањским способностима једнаке, већ и по својој билинској битности, по начину њиховог животарења, једна тражи више, друга се задовољава са мање хране, коју из земље црпи, што је при смеси од велика уплива и на сам плод. Неке врсте пшеница могу се гушће посејати а неке на редко а то зависи о њиховој природи бокорења, о множини и дужини корења. Јесу ли н. пр. само две врсте посејане, које се карактеришу тиме, да једна пушта корење дубље а друга само у највишим слојевима орнице, то је од велике добити, јер једна другој не смета у начину живота, за обе ће ту бити довољно хране него када би обе узимале себи храну из једнога и истога слоја земље. Прегусто неваља јер ту је једна биљка на штету другој а и других има узрока и последица што ће код сетве бити напоменуто.

Добра страна сјетве помешаних врста пшенице је и та, што се овим начином постигне и много лепше зрно а особито ако помешамо семе жуте или беле боје са врстом, која има зрно црвене боје. Тако исто смеша разних врста допринаша још једну врло добру услугу, наиме ако имамо једну врсту која се одликује са врло лепим зрневљем али има ту злочесту ману да радо полегне; мешањем семена друге врсте стане се томе злу на

пут, пошто к првој врети помешамо такову, која има снажнију сламу од прве, која нелегне, која ће ју тако рећи подбочити да се не сруши, да неполегне. На тај начин осигурати ћемо себи и зрно и сламу, јер зрно ће ће боље и подједнако сазрети а код жетве не ће бити полегле сламе, која жетвцу само посао отешчава и силноме испадану зрна допринаша.

Le Pere Cordier управитељ практичне ратарнице у *Saint-Remy* у Француској препоручује домаће врете пшенице мешати са најбољим туђим вретама особито са енглеском.

Енглеске врете пшеница, када испадну за руком су јако плодне, но осетљиве су проћу ладне зиме, *Cordier* је меша са домаћим вретама, које нису тако осетљиве, пак вели да је и за најљуће зиме на доброј земљи постигао средњу жетву, којој је јако бокорење енглеске врете много допринело. За благе зиме добивао је 39 до 40 hl. по хектару. Каквих би резултата морао постићи Загорац, када би своју пшеницу мешао са нашом банатском или Банаћанин мешајући своју са извршеном пшеницом *Shirriff*?

(Наставиће се.)

Подрумарство.

Пастеризирање вина.

Написао *Милан Родуловић*.

Пастеризирање вина није ништа друго него гријање вина у затвореним посудама до 60° С. Име своје носи по припознатом францеском хемичару Пастеру, који је најприје почео вино пастеризирати односно гријати. Проучавајући Пастер разне болести вина доказао је, да већину болести проузрокују квасци те поче вина гријати, да би ове гљивце или квасце, које разне болести проузрокују с' тим уништио. И заиста овај учењак успе у своме раду не знајући још, да топлота од 60° С. не само квасце уништава него и доста оксидирајућих материја из вина избацује

У почетку године 1870. поче се пастеризирање јако ширити. Увијек су излазили нови апарати и готово сваки боље уређени подрум имађаше свој апарат. Кашње поче пастеризирање опадати, јер многи увидеше, да здрава вина у добро уређеним подрумима нијесу ни најмање болестима изложена. И кашње је тек доказано, да топлота од 60° С. врло много оксидирајућих материја избацује и зрелост вина унаприједи и сада се поче на ново пастеризирање ширити.

Прије свега треба знати какво вино треба пастеризирати; неки кажу да се свако вино без обзира на његова својства може пастеризирати, неки неодобравају то, а имаде

их, који су апсолутно пастеризирању противни.

Прије свега мора се апарат у обзир узети, јер од њега зависи добротата већ пастеризираниог вина. Увјерен сам, да свако вино губи мање или више на укусу и мирису при пастеризирању вина, а ако је апарат слабо конструиран може вино толико на каквоћи изгубити, да вриједност његова јако спадне. Сва вина, која имаду карактеристични мирис н. пр. мускат (мишџетин) траминац и т. д. губе при пастеризирању јако овај мирис, а дочим и цијена њихова од овог мириса зависи, то не би никоме савјетовао, да овакова вина пастеризира. Наравно је, да се сва болесна вина морају пастеризирати. Вина, која су приређена из трула грозђа, увијек се пастеризирају, да не би кашње какова промјена наступила. У Француској у мјесту Бургунду тамошња гласовита црвена вина огркну (горче) након 2—3 године, те је због овога Пастер препоручио, да се ова вина чим провру и од киселице одвоје — пастеризирају. Горчина се појављује обично код црвених вина, а дочим код пастеризирања црвених вина много боље испадне ипак смо приморани овакова вина пастеризирати јер другог средства против ове болести нема. Обична бијела вина морају се у сваком боље уређеном трговач-

ком подруму пастеризирати и то одмах чим се купе, јер се не зна из каквог су материјала, а и да се вино за продају брже избистри.

Што се топлоте тиче различита је, према томе, да ли се ради болести или чистоће (бистроће) пастеризира. Када је вино болесно, треба топлоту увијек на 60—61° С. држати; ниже не смије бити, јер је онда и уплив на квасце несигуран; преко 61° С. не смије такође бити, јер превисока топлота може лако вино покварити. За здрава вина, која се због бистроће пастеризирају боља је температура мало испод 60° (55°—58° С.), јер тада вино губи мање на својим добрим својствима, а избацавање оксидирајућих материја исто је као и код 60°.

Вино се може пастеризирати у апаратима за пастеризирање или пак у флашама.

Апарата имаде различитих, а цијел је свима вино на 60° С. угријати без да исто

са ваздухом у додир дође. Увијек је боље добар апарат купити, јер слаби и јефтине апарати могу квалитет вина покварити. У школи у Ст. Михелу пастеризирали смо већ сазрела вина у флашама, која су се у Мисир слала да се уверимо, да ли се заиста не ће више помутити. Слабо зачепљене флаше метну се у воду, а у средину стави се једна флаша напуњена водом у коју термометар дође. Вода се паром грије све дотле, док термометар у води 60° С. непокаже, затим се флаше изваде и охладе и види се да ли су се помутиле или не. Бабо каже, да се код овог пастеризирања црвено вино много теже него бијело помуту.

Пастеризирање је особито нужно за јужне винарске предјеле, јер због слабих подрума вино се врло лако поквари и пр. у Далмацији и Херцеговини.

Вајдлинг, 7. јануара 1893.

ОДЛОМЦИ ИЗ ПРИРОДНИХ НАУКА.

О целулози.

Услед проналазка микроскопа отворио се читав нов свет пред оком пажљива човека; пред њиме се створи недогледно поље за испитивање и истраживање. Невидљиво постаде видљивим и стајаше јасно пред очима његовим. Па како се и дан данас сваки лаик, који први пут загледа у микроскоп, задиви, када види шта му све пред очи изађе, тако се задивише у почетку, када је микроскоп пронађен, и најчувенији научењаци онога доба. Но научењаци и испитивачи не остадоше при дивљењу, скрштених руку; не, они почеше на против, одма да размишљају о том новом свету, да упоређују и срањују познато с непознатим, они се трудише да дознају о њему колико год помоћу њихових тадашњих микроскопа у опште дознати могаше.

Чим је микроскоп изнађен, одма почеше научењаци помоћу њега да испитују унутрашњи склоп биљног и животињског тела а тек доцније и аорганска тела (минерале). За оба прва т. ј. за биљна и животињска тела на брзо дознадоше, да се иста из веома

ситних, кугластих или често пута врло разноликих делића састоје. Делће те, пошто често нарочито они од биљних делова — показиваше облик шестокутних ћелија од пчелина сћа, назваше ћелијама (cellula). Наскоро за тим дознадоше да се свака ћелија у главном из три дела састоји, наиме из протоплазме, ћеличног сока и ћеличног зида. Доцније тек дознаше, да је од ова три саставна дела ћелије, протоплазма најглавнији и најважнији део њен и да је она носиоц живота. Ћелице у којима нема протоплазме, нису живе и не могу више растити. Танка кожица, која протоплазму од свих страна окружава зове се ћелични зид. Материја пак, из које се зидови од ћелија у младих биљака или њихових младих делова састоји, названа је *целулозом*, именом, које за наслов овога састава изметусмо.

Под именом целулозе разуме се дакле она материја, из које се састоји ћелични зид *поглавито* од биљних ћелија. Реч *поглавито* морам због тога да нагласим, јер се у новије доба дознало да и неке животиње, из реда

мекушаца — *Tunicata* — у својим ћеличним зидовима такође целулозе садрже, услед чега и тај критеријум (знак) да се само биљне ћелије из целулозе састоје отпасти мораде, као што морадоше отпасти, узгред буди речено и многи други критеријуми, који се за разлику биљака од животиња постављаше. Ми нисмо у стању ни дан данас најниже биљке од најнижих животиња сигурно да разликујемо.

Горе је већ речено, да се само зидови од најмлађих биљних ћелија из чисте целулозе састоје. У старијих ћелија измеша се целулоза са другим материјама и образује тада најтврђе биљне делове. Доста чиста целулоза налази се још и памучном влакну из којих се помоћу алкалија, киселине воде, алкохола и етра са свим чиста добити може. Хемиски чиста целулоза састоји се из угљика, водика и киселика ($C_6 H_{10} O_5$), без боје је, не раствара се у води, алкохолу и етру. У води и на ваздуху је целулоза постојана, али при присуству тела, која као ферменти (изазивачи врења) дејствују, постане раздробљива, пожути и на послетку прелази у материје, које се у

хумусу налазе. Раствара се пак у купри — оксид-амонијаку, из кога се раствора помоћу киселине опет као безбојан прах излучити даје.

Пошто се платна од биљних влакана ткају, то се разуме, да се и она скоро из чисте целулозе састоје.

Утицајем разних киселина и других тела на целулозу, можемо од ње да добијемо многе и посве разне модификације. Тако кад уситњену целулозу (памук, папир, дрво итд.) замочимо у смесу од једног дела концентроване сумпорне и три дела азотне киселине на неколико минута, за тим ју добро исперемо и осушимо постаће од безбавне целулозе врло експлозивно тело, које је у науци добило име: *нитро-целулоза* (пироксилин). Нитро-целулоза експлодује како од удара, тако и од притиска. Под именом пироксилина употребљује се за ратне цели. У најновије време гради се из целулозе и чувени пушчани прах без дима. За начин зготовљавања немачког пушчаног праха без дима — који све до скора тајна беше, дознало се те помтоме није више тајна.

(Свршиће се.)

Л и с т а к .

Р у ж а

у народним устима.

Од како је свијет постануо,
Љевши цветак није процватио.

Н. п. Вл. Ст. 17.

Свако је цвеће мило и лепо, али ружа је и по лепоти и по милошти сво превазишла. Њена је лепота чувена код свих народа како у садашњости, тако исто и у давној прошлости о чему нас уверавају многи споменици из разног доба и разних народа. Није ни српски народ озтао равнодушан према краљици цвећа и пролећа и он ју је својим песничким духом опевао; опевао јој оне врлине и присподобио оно значење, које јој по лепоти и красоти и припада.

Па ево како је народни српски песник у алем камену српске књижевности — у српским народним песмама, сравњује са другим

цвећем; да покаже разлику међу љубичицом и ружом у висини им, вели овим речима:

Поред расла ружа и виола,
Повиша је ружа од виоле.

Н. п. I. 112. 1-2.

А на другом месту вели да лепота ружина од лепоте љубичице у тој мери одстоји, у којој се разликују по лепоти снаха од девера:

Полевша је ружа од виоле,
Како наша снаха од ђевера.

Н. п. I. 96. 5-6.

Па према тој лепоти, да се види, како је и младо срце за њу највише заузето, износи народни песник, како војно својој драгој бира каквог ће цвећа донети, те вели:

Он не носи цвјећа свакојака,
Осим једну ружу и каранфил.

Н. п. I. 322 5-6.

Иза окореле зиме, кад се укаже благо и питомо пролеће кад се и најокорелија душа радује тим красним и дивним дневима, према којима најмање песници могу равнодушни да остану, јер су пуни миља и чара, па у тој бајној и дивној природној красоти, ружа се показује као круна ове природне питомости и красоте; па гле како наш народни песник опева долазак пролећа, коме се све на свету радује:

Зима прође, душице моја, а пролеће дође,

Птице поју, душице моја, цветају ружице.

Н. п. I. 546. 1—2.

А после упушта се са соколом, том народном птицом која се тако радо и тако много пута спомиње у нашим народним песмама, па и у песмама наших уметничких песника. Ево како Србин говори своје соколу:

„Ој Бога ти, сив зелен соколе!

„Је л' по Босни снџег окопио,

„Цвати ли се зумбул и ружица,

„Веру ли их моја драгуница?“

Н. п. „Б. В.“ 1891. 2 8,

*

А сад да видимо какво јој место уступа и приписује песник народни, па и по томе можемо да пресудимо, у каквој је важности ружа у устима српског народа. Замишљајући Србин рај као најлепше место у целој васиони овој, и представљајући рај засађен са најдивнијим биљем, није међу њим ни ружу из вида изгубио, него вели:

Расло дрво сред раја

Племенита дафина.

— — — — —

Под њом света посгеља,

По највише босиља

И румене ружице.

Н. п. I. 209. 1—9.

Па као што ни то свето најважније место није могао замислити без руже, тако исто гради он себи и при својој кући цветну башту пуну ружа — ђулистан, по којој ће му најмилије и најдраже на овом свету да своје веселе часове провиди; па онако радосно и пева:

Шетала се млада Вукоманка

По бостану и по ђулистану

Цвеће јој се у скут задевало.

Н. п. I. 758. 1—3.

А како ће тек да обележи оно место, место састанка где ће са својом миљеницом најдраже часове да проведе:

Душо Маро, да се не варамо,

Ђе речемо да се састанемо,

Ја л' у моме, ја л' у твоје двору,

Ја л' у башчи, под жутом наранџом,

Ђено цавти земин и ружица,

Земин с ружом лијено мирише,

Тешко оном, ко за ким уздише.

Н. п. I. 486. 1—7.

Добро своје, свој рукосад, свој виноград, да Србин лепше представи себи, замишља га у самом ружичном цвећу:

Моји рани виногради

Пи рађени ни грађени

Босиоком посађени

А ружицом заграђени.

Н. п. I. II. 1—4.

Па ни на село своје није заборавио, да и њега којом ружицом накити, осим што га је китио момцима и девојкама и другим цвећем, ал се и ружа са особитим нагласком спомиње:

За горицом село помалено,

Помалено ал' је окићено,

Кроз ањ га се проћи не могаше,

Од момака и од девојака,

И од оног цвећа свакојака:

Од селена и од колопера,

Од босиља и од трандовиља.

Од кадифе мале и велике,

И од оне питоме ружице.

Н. п. I. 671. 1—9.

А башчицу своју спомиње, како се и у њој налази ружа, ал на њој славуј, који моли милост — слободу, те ће му на ружици увек певати:

„Немојте ме стрељати,

„Ја ћу вама певати

„У зеленој башчици

„На руменој ружици“.

Н. п. I. 655. 9—12.

И напоследку спомиње јој песник право место где она највећма успева и где најбоље напредује:

У гори је дробна ружа,

Дробна ружа маџаруна.

Н. п. I. 256. 7—6.

(Наставиће се.)

Народна медицина.

Преврћући једном приликом ове године моје ђачке белешке, које сам пре 20 година прибележавао за предавањима славнога проф. Мите Петровића у српској учитељској школи сомборској — наиђем на ове ставке у одељку кратка историја наше ботаничке књижевности: „Између тих ретких споменика на најдостојнији начин треба да се сетимо књиге, коју је у почетку овога столећа написао проф. карловачке гимназије Григорије Лазих и која носи на себи овај наслов: Проста наравна историја и тд. у Будиму 1836. год. Њу е тога овде спомињем, што јој њен ботанички део велику пажњу заслужује. Истина да она сад своје научне вредности нема али у толико више има историјске. Не можемо брзке прећи а да не споменемо да му је при изради ботаничког дела много припомогла његова мати, која се одликовала тим красним знањем, што је целу флору, сваки цветак и сваку траву њене околине знала именувати правим српским народним именом, а уз то још описати сваку биљку и рећи, да ли је лековита и од чега је, или је пак отровна. Уједно напомињем да и у данашњем добу има такође српских ђери које се јако занимају са изучавањем ботанике међу које спомињем и данас у животу налазећу се стару гђу Лујзу Максимовићеву рођ. Коњовићеву († 1887.) жену покојног дра Васа Максимовића († 1868.), а матер ученог дра Ђоке Максимовића († 1881.), која сваку биљку наше околине познаје и ботаничко јој име потпуно зна...“

Мени је још тада Лазихева књига била позната, но је нисам онда још читао, него местимице листао и прегледао. Тек поводом горње белешке, дакле после 20 година, поново сам је узео у руке и са највећим пијететом према писцу јој и прочитао. Особито ме је занимао ботанички њен део и то српска имена и спомињање, која је биљка лековита или отровна, на том приликом пошто сам и прибелешке видио, хоћу да их на овом месту изнесем, прво као грађу за народну медицину, а друго

пошто су то већином такви домаћи лекови, који се за прву помоћ, до лечнике помоћи, са успехом могу употребити и ради саме употребе. У тој ме намери још већма учврсти и неки немачки листови слични програму нашег листа, који такође већ више година изnose неке рецепте домаће медицине и то баш оних спољних и неопасних болести, који се дају и домаћим лековима излечити и извидати а да се не мора за сваку маленкост лечник потрзати.

Ја сам сву ову грађу приредио у облику речника и по именима болести и по именима биљака и по српском и по ботаничком називу. Ову ћу грађу кроз више бројева овога листа што имају изаћи у овој години одељак по одељак износити, што сво овим бројем већ и почињем:

Acerus cclamus. — *Шфирот*, он је изредан лек у свима болестима, које се од слабости рађају. Корен се обично шећером поспе и једе. (Л 124. стр.)

Achillea mellifolium. — *Паурац*, ова је трава добра од рана, и од водене болести; а и за жене од које многа крв одлази. (Л 153)

Aesculus hippocastanum. — *Дивљи кестен*, лековит је за коње који сињу имају. Кора при том, са младих или двогодишњих гранчица, врло је добра од грознице (Л. 125.)

Aethusa cynapium. — *Дивљи першун*, од овога се као и кукуте треба чувати. (Л. 117.)

Allium ascalonicum. — *Влашац*, од њега је љуска лековита за оне, који камен у бешици имају, нек је само утуку и као теј пију (Л. 122.)

Allium cepa. — *Црни лук*, исечен лук, кад у фришкој бунарској води преноћи, воду чини лековиту за децу, која глисте имају. Тако је исто вино или вода у коме је овај лук куван лековито за оне који многе бале у прсију имају. Ови исти могу и целе главице у пепелу врућем испећи на после нека свако јутро са смоквама и медом или са шећером помало једу. Печен се лук и на череве меће, да пре сазру. (Л. 121)

Althaea officinalis. — *Бели слез*, врло је лековита, против чега?

Althaea rosea. — *Тридофил*, врло је лековит, против чега?

Atomum Zadnaria. — *Исиот*, и он је добар за слаб стомак (Л. 96.)

(Наставиће се.)